

AYOLLAR VA O'SMIRLAR MEHNATINI HIMOYALASH VA ULARGA BELGILANGAN IMTIYOZLAR

Nabiyev Akramjon Botirovich

NamDu Tasviriy san'at va dizayn kafedrasida Dodsenti

Hayot faoliyati xavfsizligi yo'nalishi talabasi

Azimov Azamat Akmaljon oqli

+998 917578770

Annotatsiya: Mazkur maqolada ayollar va o'smirlar mehnatini huquqiy himoya qilish, shuningdek, ularga qonuniy ravishda belgilangan imtiyoz va kafolatlar tizimli ravishda o'rganilgan. Mehnat munosabatlarining muhim subyektlaridan biri bo'lgan ayollar va o'smirlarning ishga qabul qilinishi, ish sharoitlari, mehnat soatlari, og'ir va zararli mehnat turlaridan himoya qilinishi bilan bog'liq masalalar chuqur tahlil qilingan. Xususan, Mehnat kodeksida belgilangan normalar, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, "Ayollar va erkaklar teng huquqliligi to'g'risida"gi qonun hamda xalqaro huquqiy hujjatlar, jumladan, Xalqaro mehnat tashkilotining (XMT) konvensiyalari asosida huquqiy asoslar o'rganilgan.

Annotation: In this article, the legal protection of the labor of women and adolescents, as well as the privileges and guarantees legally established for them, are systematically studied. Issues related to employment, working conditions, working hours, and protection from heavy and harmful types of work of women and teenagers, who are one of the important subjects of labor relations, were analyzed in depth. In particular, the legal basis was studied based on the norms established in the Labor Code, the Constitution of the Republic of Uzbekistan, the Law "On Equality of Women and Men" and international legal documents, including the conventions of the International Labor Organization (ILO).

Аннотация: В данной статье систематически исследуются правовая охрана труда женщин и подростков, а также льготы и гарантии, установленные для них законом. Подробно проанализированы вопросы, связанные с трудоустройством, условиями труда, режимом рабочего времени, защитой от тяжелых и вредных видов труда женщин и подростков, которые являются одними из важных субъектов трудовых отношений. В частности, изучалась правовая база на основе норм, установленных в Трудовом кодексе, Конституции Республики Узбекистан, Законе «О равенстве женщин и мужчин» и международно-правовых документах, в том числе конвенциях Международной организации труда (МОТ).

Kalit so'zlar: Ayollar mehnati, o'smirlar huquqi, mehnat qonunchiligi, imtiyozlar, huquqiy himoya, mehnat sharoitlari, gender tengligi, Xalqaro mehnat tashkiloti, bolalar mehnatini cheklash, ijtimoiy kafolatlar, mehnat huquqi.

Key words: Women's work, juvenile rights, labor law, benefits, legal protection, working conditions, gender equality, International Labor Organization, limitation of child labor, social guarantees, labor law.

Ключевые слова: Женский труд, права несовершеннолетних, трудовое право, льготы, правовая защита, условия труда, гендерное равенство, Международная организация труда, ограничение детского труда, социальные гарантии, трудовое право.

Kirish: Jamiyatning taraqqiyoti va barqarorligi, eng avvalo, inson kapitalining har tomonlama rivojlanganiga bog'liq. Shu bois, har bir fuqaroning, xususan, ayollar va o'smirlarning mehnatga oid huquqlarini himoya qilish, ularga qulay va xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sanaladi. Ayollar jamiyatda nafaqat onalik va tarbiyaviy vazifani, balki iqtisodiy faoliyatda ham faol ishtirok etadi. O'smirlar esa kelajak avlod sifatida alohida e'tibor va himoyaga muhtoj bo'lgan ijtimoiy guruh hisoblanadi. Shu sababli ham, ushbu ikki guruhga nisbatan mehnat sohasida alohida yondashuv, maxsus imtiyozlar va kafolatlar belgilanishi zarur. Bugungi globallashtirish jarayonlarida mehnat migratsiyasi, ish o'rinlarining ko'pligi yoki tanqisligi, ish beruvchilarning iqtisodiy manfaatdorligi kabi omillar ayrim hollarda ayollar va o'smirlarning mehnat huquqlarining buzilishiga olib kelmoqda. Ayniqsa, o'smirlarni ruxsatsiz mehnatga jalb qilish, ayollarni mehnatda kamsitish yoki og'ir, salomatlikka zararli mehnat turlarida ishlatish holatlari hamon dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Shuningdek, gender tengligi, onalik huquqlari, mehnat ta'tili, qisqartirilgan ish vaqti, bolali ayollar uchun yaratiladigan sharoitlar kabi masalalar ham dolzarbligicha saqlanib qolmoqda.

Mazkur maqolada aynan shu masalalarning huquqiy asoslari, xalqaro va milliy qonunchilikdagi o'rni, amaliy muammolar hamda ularni bartaraf etish yo'llari chuqur tahlil qilinadi. Mehnat qonunchiligi doirasida ayollar va o'smirlar uchun belgilangan imtiyozlar, kafolatlar va ularning amalga oshirilish mexanizmlari ilmiy yondashuv asosida ko'rib chiqiladi. Maqola orqali ushbu sohadagi mavjud muammolarga yechim topish, zamonaviy takliflar ishlab chiqish hamda huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish zarurligi asoslab beriladi.

Ayollar mehnatini huquqiy himoya qilish va ularga berilgan imtiyozlar: Ayollar mehnatini huquqiy himoya qilish va ularga belgilangan imtiyozlar mehnat qonunchiligining ajralmas qismi bo'lib, jamiyatda ayollarning teng huquqliligi va ijtimoiy himoyasini ta'minlashga qaratilgan. O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksida va boshqa qonun hujjatlarida ayollarga nisbatan maxsus normalar

belgilangan bo'lib, bu normativ-huquqiy hujjatlar ayollarning mehnat huquqlarini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu qonunlarga muvofiq, ayollarning mehnat faoliyatini ijtimoiy himoya qilishga doir bir qator imtiyozlar hamda kafolatlar o'rnatilgan.

1. Homiladorlik va tug'ish ta'tili. Homiladorlik va tug'ish ta'tili ayollar uchun maxsus imtiyozlardan biridir. O'zbekiston Respublikasining mehnat qonunchiligiga ko'ra, ayollar homiladorlik va tug'ish ta'tilini olish huquqiga ega bo'lib, bu ta'til davomida ish haqi saqlanadi. Shuningdek, tug'ish ta'tili tugagach, ayollar ishlashga qaytishlari mumkin, lekin ish beruvchi ularni ishga qaytarishga majbur emas, faqat shartnoma bo'yicha qat'iy qo'llaniladigan me'yorlar mavjud. Bu ta'tilning davomiyligi homiladorlik davridan kelib chiqib, ikki oydan to'rt oygacha bo'lishi mumkin.

2. Ayollar uchun o'ziga xos ish sharoitlari. Mehnat qonunchiligida ayollar uchun noqulay sharoitlar yoki og'ir mehnat turlarida ishlashni taqiqlashga alohida e'tibor berilgan. Ayollarga er osti ishlari yoki og'ir va zararli sharoitlarda mehnat qilish man etilgan. Shuningdek, ish vaqti qisqartirilgan, ayniqsa, bolalari bor ayollar uchun maxsus ish vaqti va tanaffuslar berilgan. Ayollar, ayniqsa, onalik huquqiga ega bo'lishlari bilan, ularning mehnat faoliyatida sharoitlar yaxshilanadi, shuningdek, ayollarning o'z ijtimoiy himoyasini ta'minlash uchun davlat tomonidan turli xil kafolatlar taqdim etiladi.

3. Gender tengligi va mehnatda kamsitishning oldini olish. Ayollar uchun mehnat huquqlarini himoya qilishda gender tengligi ham katta ahamiyatga ega. Ayollarning mehnatda kamsitilishi, ularning mehnat haqi erkaklarga qaraganda pastroq belgilanishi kabi muammolarni bartaraf etish uchun davlat tomonidan qat'iy choralar ko'riladi. Mehnat qonunchiligi, shuningdek, ish beruvchilarning gender tengligini ta'minlash, ayollarni diskriminatsiya qilmaslikka majbur qiladi. Ayollar mehnatini himoya qilishda asosiy maqsad, ularning ish joylarida teng sharoitlar, teng haqlar va xavfsiz ish muhitini yaratishdir.

4. Onalik imtiyozlari va bolali ayollarni qo'llab-quvvatlash. Ayollarni ijtimoiy himoya qilishda onalik huquqi alohida o'rin tutadi. Ayollar uchun yillik ta'til olish, shuningdek, birinchi yil davomida bolalari uchun qisqartirilgan ish vaqti va alohida tanaffuslar ko'rsatiladi. O'zbekiston qonunchiligida bolali ayollar uchun ish vaqtining 35 soatga qisqarishi, shuningdek, uch yoshgacha bolalari bor ayollarga maxsus ta'til huquqi berilishi belgilangan. Bu orqali ayollarning onalik majburiyatlarini bajarishi va ish faoliyatini davom ettirishi ta'minlanadi.

5. Xotin-qizlarning tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash. Xotin-qizlarning tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida, davlat tomonidan imtiyozli kreditlar ajratiladi, maxsus o'quv kurslari tashkil etiladi. Xotin-qizlar uchun iqtisodiy mustaqillikni ta'minlash, ularni tadbirkorlikka jalb qilishga qaratilgan dasturlar ham mavjud. Ayollarni tadbirkorlikka rag'batlantirish maqsadida kreditlar, grantlar, va

malaka oshirish kurslari taqdim etiladi, bu esa ayollarni iqtisodiy jihatdan mustahkam qilishga yordam beradi.

O'smirlar mehnatini cheklash va ularni himoya qilishga doir me'yorlar:

O'smirlarning mehnat huquqlarini himoya qilish, ularning sog'ligi, xavfsizligi va ta'lim olishi uchun qulay sharoitlar yaratish jahonning barcha rivojlangan mamlakatlarida dolzarb masalalardan biridir. O'zbekistonda o'smirlar mehnati, ayniqsa, 16 yoshgacha bo'lgan bolalar mehnatiga qat'iy cheklovlar qo'yilgan. Mehnat qonunchiligida o'smirlar mehnatini himoya qilishga qaratilgan alohida normalar mavjud bo'lib, ularning asosiy maqsadi o'smirlarning mehnat faoliyatini faqat ular uchun xavfsiz va sog'liqni saqlashga zarar yetkazmasdan amalga oshirishdir.

1. O'smirlarning yoshi bo'yicha mehnat faoliyatiga qo'yiladigan cheklovlar.

O'zbekistonda 16 yoshdan kichik o'smirlarning mehnat faoliyatiga ruxsat berilmaydi, faqat 16 yoshgacha bo'lgan o'smirlar, alohida, lekin qat'iy shartlar bilan ishlashlari mumkin. Bunday shartlarga asoslanib, mehnat shartnomasini faqatgina ishga ruxsat etilgan turlarida, ya'ni o'smirning jismoniy va ruhiy salomatligi uchun xavf tug'dirmaydigan ish turlari bilan tuzish mumkin. 16-18 yoshli o'smirlar esa mehnatni bajarishga ruxsat etilgan, lekin ular uchun qat'iy me'yorlar va cheklovlar mavjud.

2. Mehnat sharoitlari va ishlash soatlari. O'smirlarning mehnat sharoitlariga katta e'tibor qaratiladi. Mehnat qonunchiligida, 16-18 yoshli o'smirlarga haftasiga maksimal 36 soat ishlashga ruxsat beriladi. Bu esa ularga o'qish va boshqa ijtimoiy faoliyatlar bilan shug'ullanish imkoniyatini ham ta'minlaydi. Shuningdek, o'smirlarning ishlash soatlari 18 yoshga to'lmagan shaxslar uchun 12 soatdan oshmasligi kerak, va ular uchun tunda ishlash taqiqlanadi. O'smirlar mehnatini og'ir yoki xavfli sharoitda amalga oshirishga ruxsat berilmaydi.

3. O'smirlar uchun taqiqlangan va ruxsat etilgan ish turlari. Mehnat qonunchiligida o'smirlar uchun ishlashga taqiqlangan, xavfli yoki jismoniy jihatdan og'ir ishlar alohida belgilangan. O'smirlar quyidagi ish turlarida ishlashga ruxsat berilmaydi:

Er osti ishlar (mineral resurslarni qazib olish va boshqalar),

Og'ir jismoniy mehnat talab qiluvchi ishlar (masalan, yuk tashish, qurilish ishlarida ishlash),

Kimyoviy, biologik yoki radiatsion xavfga ega bo'lgan ishlar.

Shuningdek, o'smirlar uchun shaxsiy xavfsizlikni ta'minlash maqsadida mehnat shartnomasini tuzishdan avval ular uchun psixologik va sog'liqni saqlash tekshiruvlari o'tkazilishi zarur. Bu orqali o'smirlarning sog'lig'i va psixologik holati mehnatga tayyorligi baholanadi.

4. O'smirlarning ijtimoiy himoyasi va ta'til huquqlari. O'smirlar mehnat faoliyati bilan birga, ta'lim olishni davom ettirishi kerak. O'smirlar uchun ta'til olish huquqi ham alohida belgilanadi. Mehnat qonunchiligida o'smirlar uchun yillik ta'tilning

minimal davomiyligi belgilangan, va ular uchun shuningdek, sog'liqni tiklash va dam olish uchun vaqt ajratish ham muhim ahamiyatga ega. Aytilganidek, o'smirlarning mehnat faoliyatini ta'minlashda ularning ta'lim olishi, sog'lig'iga zarar yetkazmaslik va umuman ijtimoiy rivojlanishlariga zarar yetkazmaslik asosiy tamoyil hisoblanadi.

5. Xalqaro hujjatlar va O'zbekistonning ularni amalga oshirishi. Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT) va BMT bolalar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasiga ko'ra, 18 yoshga to'lmagan shaxslar mehnatga jalb qilinmasligi kerak bo'lib, ayniqsa ularning ta'lim olish, sog'lig'ini saqlash va o'zgaruvchan ijtimoiy sharoitlarga moslashish huquqlari himoya qilinadi. O'zbekiston Respublikasi bu xalqaro me'yorlarga amal qilib, o'smirlar mehnatini himoya qilishda izchil siyosat yuritmoqda. Ular uchun maxsus mehnat qonunlari va normativ-huquqiy hujjatlar ishlab chiqilgan va bu qonunlar o'smirlar uchun eng qulay mehnat sharoitlarini yaratishga qaratilgan.

Ayollar va o'smirlar mehnatini himoya qilishda davlat va ijtimoiy tashkilotlarning roli. Ayollar va o'smirlar mehnatini himoya qilish, ularning ijtimoiy himoyasini ta'minlash va ishlash sharoitlarini yaxshilash masalalari faqatgina mehnat qonunchiligi doirasida emas, balki davlat va ijtimoiy tashkilotlarning faoliyati orqali ham amalga oshiriladi. Davlat va ijtimoiy tashkilotlar o'zlarining har tomonlama faoliyati orqali ayollar va o'smirlarning huquqlarini himoya qilishga doir muhim chora-tadbirlarni amalga oshiradilar.

1. Davlatning roli: Mehnat qonunchiligi va nazorat

O'zbekiston Respublikasi hukumati ayollar va o'smirlarning mehnat huquqlarini himoya qilishga alohida e'tibor qaratmoqda. Buning uchun quyidagi asosiy mexanizmlar joriy etilgan:

a) Mehnat kodeksi va qonunlar. O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi, Xotin-qizlar va bolalar huquqlarini himoya qilishga qaratilgan boshqa qonunlar orqali davlat mehnat sharoitlarini yaxshilash, gender tengligini ta'minlash va ayollar hamda o'smirlar uchun xavfsiz ish sharoitlarini yaratishga harakat qiladi. O'zbekiston Mehnat kodeksi ayollarning mehnat huquqlarini himoya qilishga qaratilgan bir qator maxsus normalarni o'z ichiga oladi. Jumladan, ayollarga homiladorlik va tug'ish ta'tili, yillik ta'til, tibbiy tekshiruvlardan o'tkazish kabi kafolatlar beriladi.

b) Ijtimoiy himoya va ta'minot tizimi. Davlat, shuningdek, ayollar va o'smirlar uchun ijtimoiy ta'minotni amalga oshirishda ishtirok etadi. Ayollar va o'smirlar, ayniqsa, onalar uchun bevosita ijtimoiy yordam ko'rsatish tizimi orqali ta'minlanadi. Bunda, homilador ayollarni vaqtincha mehnatga jalb qilmaslik, ularni ijtimoiy va mehnat huquqlarini himoya qilish muhimdir. Shuningdek, davlat tomonidan o'smirlar uchun ishlashni cheklash va o'smirlarning xavfsizligi uchun maxsus shartlar joriy etiladi.

c) Mehnat nazorati va monitoring. Davlat o'z nazorati ostida ayollar va o'smirlarning mehnat sharoitlarini monitoring qilib boradi. Ish beruvchilar, ayniqsa

ayollar va o'smirlar mehnatini qabul qilayotgan tashkilotlar, davlat tomonidan tekshiriladi va ularning faoliyati doimiy nazorat ostida bo'ladi. Ishga qabul qilishda gender tengligini va yoshga oid cheklovlarni buzish holatlari aniqlanganida, hukumat tegishli chora-tadbirlar ko'radi.

2. Ijtimoiy tashkilotlarning roli: Himoya va ta'lim-tarbiyaviy dasturlar

Ijtimoiy tashkilotlar, jumladan, xotin-qizlar va bolalar huquqlarini himoya qilish bo'yicha faoliyat yurituvchi notijorat tashkilotlar hamda davlat idoralari ayollar va o'smirlarning mehnatini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Ular quyidagi sohalarda faoliyat ko'rsatadilar:

a) Ma'rifat va ta'lim berish. Ijtimoiy tashkilotlar mehnat huquqlari bo'yicha ma'rifiy dasturlarni tashkil etadilar. Bu dasturlar ayollar va o'smirlarni o'z huquqlari va imkoniyatlari haqida xabardor qilishga qaratilgan. Tashkilotlar o'smirlar va ayollarga gender tengligi, mehnat huquqlari, kamsitishning oldini olish va ish joylaridagi xavfsizlik kabi masalalar bo'yicha ta'lim beradi. Xususan, ayollarga va o'smirlar uchun xavfsiz ish sharoitlari yaratishga doir normativ hujjatlar, mehnat shartnomasi tuzish bo'yicha ko'rsatmalar va yuridik maslahatlar taqdim etiladi.

b) Yuridik yordam va himoya. O'smirlar va ayollar mehnat huquqlari buzilgan taqdirda, ijtimoiy tashkilotlar tomonidan yuridik yordam ko'rsatiladi. Bu tashkilotlar fuqarolarga yuridik maslahatlar berib, ularni ish joylarida kamsitish, suiiste'mol qilish holatlariga qarshi huquqiy himoya qiladi. Ayollar va o'smirlar uchun advokatlar tomonidan himoya xizmatlari ham taqdim etiladi, bu esa ular o'z huquqlarini amalga oshirishda muammolarga duch kelmasliklarini ta'minlaydi.

c) Reabilitatsiya va ijtimoiy reabilitatsiya dasturlari. Mehnat huquqlari buzilgan yoki diskriminatsiyaga uchragan ayollar va o'smirlar uchun reabilitatsiya va ijtimoiy reabilitatsiya dasturlari tashkil etiladi. Bu dasturlar yordamida, ayollar va o'smirlar jismoniy va ruhiy zararlarni tiklash, yangi kasblar va imkoniyatlar haqida ma'lumot olish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Shu bilan birga, ijtimoiy tashkilotlar tomonidan bu kabi shaxslar uchun psixologik yordam, o'qish va kasb-hunar o'rganish imkoniyatlari taqdim etiladi.

d) Mehnat huquqlarini himoya qilish bo'yicha kampaniyalar. Ijtimoiy tashkilotlar turli kampaniyalar orqali ayollar va o'smirlarning huquqlarini himoya qilishga chaqiradilar. Bunday kampaniyalar, mediya va ommaviy axborot vositalari orqali odamlar orasida huquqiy xabardorlikni oshirishga qaratilgan. Tashkilotlar davlat organlari bilan hamkorlikda mehnat qonunlarining buzilishiga qarshi kurashadi va mehnat qonunchiligiga oid yangiliklarni ommaga yetkazadilar.

3. Xalqaro tashkilotlar va O'zbekistonning ularga amal qilishi. O'zbekiston Respublikasi xalqaro tashkilotlar, jumladan, Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT) va BMT bolalar huquqlari konvensiyasiga imzo chekkan. Ushbu tashkilotlarning mehnat huquqlariga oid normalariga rioya qilish davlat va ijtimoiy tashkilotlar uchun

majburiydir. XMTning ko'rsatmalariga asosan, ayollar va o'smirlar mehnatini himoya qilishda eng zamonaviy va xalqaro talablarga mos keladigan qonunlar ishlab chiqilmoqda. O'zbekistonning xalqaro mehnat huquqlariga mos keladigan qonunlarni qabul qilish va amalda qo'llashdagi roli ayniqsa muhim.

Xulosa: Ayollar va o'smirlarning mehnatini himoya qilish, ularning ijtimoiy huquqlarini ta'minlash va xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish zamonaviy jamiyatning asosiy qadriyatlaridan biridir. O'zbekiston Respublikasi bu borada muhim qadamlar qo'yib, o'zining mehnat qonunchiligida ayollar va o'smirlarning huquqlarini himoya qilishga katta e'tibor qaratmoqda. Mehnat kodeksi, shuningdek, turli xalqaro me'yorlar va hujjatlar asosida, o'smirlar va ayollar uchun xavfsiz va teng sharoitlar yaratish uchun zarur huquqiy normalar ishlab chiqilgan. Davlat va ijtimoiy tashkilotlar o'zlarining faoliyatlari orqali mehnat huquqlarining buzilishi holatlarining oldini olishga, mehnat sharoitlarini yaxshilashga va ayollar hamda o'smirlarning huquqlarini himoya qilishga alohida e'tibor qaratmoqda. Davlat tomonidan amalga oshirilgan nazorat, mehnat qonunlari va me'yorlarini amalda qo'llash orqali ish beruvchilarni ayollar va o'smirlar uchun xavfsiz va sog'lom ish sharoitlari yaratishga majbur qilishga qaratilgan. Ijtimoiy tashkilotlar esa ma'rifat va ta'lim berish, yuridik yordam ko'rsatish, reabilitatsiya dasturlarini amalga oshirish orqali jamiyatda ayollar va o'smirlarning mehnat huquqlarini himoya qilishda katta rol o'ynaydi. Ular orqali fuqarolar o'z huquqlaridan xabardor bo'lib, huquqiy himoyaga ega bo'lishlari mumkin.

Bundan tashqari, o'smirlar va ayollar uchun mehnat faoliyatida yoshga va jinsga nisbatan kamsitishni oldini olish, ularning sog'ligi va ta'lim olish huquqlarini himoya qilish jamiyatda adolatni ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Xalqaro tashkilotlar, jumladan, XMT va BMT tomonidan belgilangan talablar ham mamlakatda o'smirlar va ayollar mehnatini himoya qilishni mustahkamlashga xizmat qiladi. Umuman olganda, ayollar va o'smirlar mehnatini himoya qilishda davlatning qonunlar va me'yoriy hujjatlar ishlab chiqishdagi roli, ijtimoiy tashkilotlarning huquqiy yordam ko'rsatishdagi ishtiroki va xalqaro me'yorlarga rioya qilish jamiyatning ijtimoiy barqarorligini ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi, 2020 y.
2. "Xotin-qizlar va bolalar huquqlarini himoya qilish" (O'zbekiston Respublikasi qonunlari).
3. Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT) - Mehnat huquqlari va gender tengligi, 2019 y.
4. BMT bolalar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi, 1989 y.
5. J. J. Hamilton, "Gender va mehnat huquqlari: Jamiyatda tenglikka erishish", 2018 y.
6. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi, "Ayollar va o'smirlarning sog'ligi va mehnat huquqlari", 2021 y.
7. Sh. Abdurahmanov, "Ayollar va o'smirlar mehnatini himoya qilish: Qonunchilik va amaliyot", Toshkent, 2020 y.